

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
281- 84/17
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 42083 датум: 16. 11. 2017.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА
СЛОБОДЕ

Извештај о посети Окружном затвору у Новом Саду

Београд, октобар 2017. године

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

ПОСЕЋЕНА УСТАНОВА	Окружни затвор у Новом Саду
РАЗЛОГ ПОСЕТЕ	Праћење поступање према лицима лишеним слободе и сагледавања актуелног стања у Заводу
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ДАТУМ ПОСЕТЕ	20. октобар 2017. године
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
ТИМ ЗА ПОСЕТУ	<p>Вођа тима: Јелена Унијат <i>Заштитник грађана/НПМ</i></p> <p>Чланови тима: Марко Анојчић <i>Заштитник грађана/НПМ</i> Јелена Самарџић <i>Заштитник грађана/НПМ</i></p>

ТОК ПОСЕТЕ

Посета НПМ започета је разговором са управником Завода и начелницима надлежних служби у Заводу. Током разговора, управник је упознао тим НПМ са основним подацима о Заводу и актуелним стањем, као и проблемима са којима се сусрећу у обављању својих дужности. Након уводног разговора, посета је настављена обиласком појединих смештајних капацитета и разговорима са лицима лишеним слободе.

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Управник и остала службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави свој мандат.

Запослени су дали одговоре на сва постављена питања, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама у Заводу и фотографисање Завода без ограничења. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим лицима лишеним слободе по избору тима НПМ.

1. УВОД

НПМ је обавио трећу посету Окружном затвору у Новом Саду. Прва посета је обављена 2014. године, о чему је сачињен Извештај са препорукама, који је достављен надлежним органима.¹ Циљ друге посете је био праћење спровођења упућених препорука и она је обављена 2015. године.²

Смештајни капацитет Завода у тренутку ове посете био је за боравак 428 лица, и то 233 места за осуђене (165 у затвореном одељењу и 68 у отвореном и полуотвореном), 43 за прекршајно кажњене и 152 за притворене (140 мушкараца и 12 жена). На дан посете било је 466 лица лишених слободе: 255 осуђених, 45 прекршајно кажњених и 166 притворених (2 жене и 1 малолетник). Према наводима управника, пренасељеност је најзаступљенија у затвореном одељењу.

У тренутку посете, није било лица која одбијају храну или воду. Према подацима које је НПМ добио од Завода, током 2017. године је евидентирано 46 штрајкова глађу, од чега је у 15 случајева разлог био незадовољство радом суда, а у 22 условима у Заводу или радом појединих служби.

За разлику од већине других завода за извршење кривичних санкција, у овај се, према наводима управника, уназад 3 године не смештају лица којима је одређено полицијско/тужилачко задржавање.

2. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ У ЗАВОДУ

У тренутку посете НПМ притворска јединица је била пренасељена. У једној од спаваоница у притвору 6 притвореника је било смештено у око 18 m² простора (рачунајући и тоалет површине око 1,3 m²). У другој, такође у притвору, у сличним димензијама простора је било смештено 5 лица. Поред тога, премашивање капацитета је присутно и у затвореном одељењу: у једној спаваоници површине око 37 m² је боравило 10 осуђеника. Ова просторија није имала тастер за позивање страже, иако је у Извештају НПМ из 2014. године упућена препорука да се просторије за смештај лица лишених слободе опреме дугмадима аларма за узбуђивање – позивање страже у случају инцидентних ситуација.

У претходном периоду завршене су адаптације у сали за посете осуђених, а у наредном периоду у плану је да се направи и опреми кутак за децу. Такође, планирана је и адаптација купатила у пријемном одељењу, која би требало да се заврши током следеће године, као и купатила у полуотвореном одељењу.

Након разговора са руководством Завода, тим НПМ обишао је поједине притворске просторије, просторије за смештај осуђених у затвореном одељењу, одељење појачаног надзора (ОПН), пријемно одељење, кухињу и посебну просторију за посете блиских лица. Током обиласка одељења притвора, уочено је да и даље већина спаваоница нема касете за одлагање личних ствари и да се личне ствари притвореника налазе у кутијама на поду, иако је НПМ још у Извештају из 2014. године упутио препоруку да се обезбеде касете. Такође, у спаваоницама у притвору је и даље присутна влага, упркос томе што је, према службеним наводима, извршено кречење, а заједничке просторије нису опремљене фрижидерима. Обиласком кухиње уочено је да јеловник за лица лишена слободе није видно истакнут, али је та неправилност исправљена током трајања посете НПМ. Хигијена просторија које је НПМ обишао је углавном била добра и примећено је да лица располажу средствима за њено одржавање. Члановима тима су навели да ова средства редовно добијају.

¹ Извештај о посети ОЗ Нови Сад бр. 71-77/14 од 30. децембра 2014. год, доступан на: http://npm.rs/attachments/467_IZVESTAJ%20OZ%20NS.pdf.

² Извештај о посети ОЗ Нови Сад бр. 71-41/15 од 26. јуна 2015. год. и одговори органа доступни на: http://npm.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=506:2015-09-22-13-34-27&catid=89&Itemid=82.

Обиласком просторије број 6, за коју НПМ раније препоручивао да се више не користи за извршавање дисциплинске мере упућивања у самицу, с обзиром да не испуњава минималне стандарде за смештање лица, утврђено је да се она и даље користи за извршење ове мере и да су њене димензије око 4,1м² (укључујући и мокри чвор чија је површина око 0,9м²). Због тога, НПМ понавља препоруку из 2015. године:

1.

ПРЕПОРУКА

Просторија бр. 6, која се користи за извршавање дисциплинске мере упућивања у самицу, не испуњава стандарде у погледу величине, те се убудуће неће користити за смештај лица лишених слободе.

РАЗЛОЗИ

Минимални стандарди ЦПТ за лични животни простор у затворским установама су:

- 6м² за просторију за смештај једног лица, не рачунајући санитарни чвор;
- 4м² за просторију за смештај више лица, не рачунајући потпуно одвојени санитарни чвор;
- најмање 2м између зидова ћелије;
- најмање 2,5м између пода и плафона ћелије.³

Делегације ЦПТ-а пречесто налазе на ситуације у којима један или више основних стандарда нису испуњени, посебно када су у питању затвореници који су упућени у самицу као резултат дисциплинске мере. На пример, ћелије које су предвиђене за овакву врсту самице често се налазе у подрумским просторијама без довољно природног светла и проветравања, а у ове просторије лако продире влага. Те ћелије су углавном мале, величине понекад од 3 до 4 квадратна метра. У вези с тим, ЦПТ посебно истиче да ниједну ћелију мању од 6 квадратних метара не би требало користити за смештај затвореника. Простор за вежбање који користе затвореници у већини случајева такође је недовољан.⁴

У тренутку посете 17 лица је било под појачаним надзором, а са некима од њих чланови тима НПМ су обавили разговоре. Две просторије за појачани надзор су намењене за боравак више лица, а 4 мање су намењене за боравак по 2 лица. Оне се у од стране запослених и осуђених лица жаргонски називају „мали групни смештај (МГС)“. Просторије МГС су површине око 4м², опремљене су креветима на спрат са по два лежаја, сточићима и столицама. У спаваоницама се налазе и одвојени тоалети површине око 1 – 1,5м². Услед недовољних димензија, лица смештена у овим просторијама немају могућност нормалног кретања унутар њих. Два члана тима НПМ нису могли да уђу у МГС ради обављања разговора са лицима смештеним овде, јер је тешко изводљиво да у просторију стану четири особе истовремено.

2.

УТВРЂЕЊЕ

Поједине просторије (тзв. “мали групни смештај”) за смештај лица којима је изречена посебна мера смештај у појачани надзор су неадекватних димензија.

РАЗЛОЗИ

Минимални стандарди ЦПТ за лични животни простор у затворским установама су:

- 6м² за просторију за смештај једног лица, не рачунајући санитарни чвор;
- 4м² за просторију за смештај више лица, не рачунајући потпуно одвојени санитарни чвор;
- најмање 2 м између зидова ћелије;

³ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) о животном простору по затворенику у затворским установама, ЦПТ/инф (2015) 44.

⁴ Стандарди ЦПТ: Боравак затвореника у самици, Извод из XXI. Општег извештаја, ЦПТ/Инф (2011) 28 објављен 2011. године, пар. 59.

- најмање 2,5 м између пода и плафона ћелије.⁵

ЦПТ је одлучио да унапреди пожељан стандард који се односи на просторије у којима се налази до четири затвореника додавањем 4м² по додатном затворенику на минимум од 6м² животног простора у просторији за смештај једног лица:⁶

- 2 затвореника: најмање 10м² (6м² + 4м²) животног простора + санитарни анекс
- 3 затвореника: најмање 14м² (6м² + 8м²) животног простора + санитарни анекс
- 4 затвореника: најмање 18 м² (6м² + 12м²) животног простора + санитарни анекс.

Услови смештаја затвореника, а нарочито просторије за спавање, морају задовољити захтеве поштовања људског достојанства и, колико год је то могуће, приватности и испуњавати критеријуме за одржавање здравља и хигијене, водећи рачуна о климатским условима, а нарочито о површини пода, запремини ваздуха, осветљењу, грејању и вентилацији.⁷

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид. Спаваоница мора бити толико пространа да **на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора.**⁸

Смештај под појачан надзор извршава се у посебном објекту са сопственим простором за боравак осуђених изван затворених просторија.

Објекат из става 1. овог члана мора гарантовати висок степен безбедности.

У просторији за смештај може боравити два до шест осуђеника.

За време боравка осуђеног у просторији, просторија је закључана.

Просторија за смештај мора одговарати општим стандардима просторија у које се смештају осуђени, с тим да је снабдевена самосталним санитарним уређајима.

Током смештаја под појачан надзор осуђени учествује у свим активностима утврђеним програмом поступања организованим у оквиру објекта у коме се извршава смештај под појачан надзор.

Осуђени који је смештен под појачан надзор ужива сва права и има све обавезе које су утврђене Законом.⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ у Новом Саду предузеће мере и лицима која су под мером појачаног надзора обезбедити смештај у складу са важећим стандардима.

НПМ је обишао и једну од већих просторија за смештај лица под појачаним надзором, у којој се налазило 5 осуђеника и која је површине око 16м² (рачунајући и тоалет површине око 2м²).

3. СЛУЖБЕ У ЗАВОДУ

Према наводима управника, број систематизованих радних места је 168, а попуњено је 165. Од укупног броја запослених, око 30% их је на одређено време. У складу са раније датом препоруком НПМ, у Службу за обезбеђење примљено је нових 40 запослених, што је умногоме олакшало посао ове Службе. Један од новопримљених је дао отказ.

Такође, у Извештају из 2014 године НПМ је упутио препоруку да Завод обезбеди потребан број медицинског особља. Према наводима начелника Службе за задржавствену заштиту, у овој Служби тренутно су запослена три лекара, два на неодређено и један на одређено време и један стоматолог на одређено време, а медицинских техничара је 6, од тога 1 на неодређено. Према службеним наводима, за оптималан рад и организацију здравствене службе (присуство медицинског особља у Заводу током 24 часа) потребна су

⁵ Стандарди ЦПТ о животном простору по затворенику у затворским установама.

⁶ Стандарди ЦПТ о животном простору по затворенику у затворским установама, пар. 16.

⁷ Препорука Рец (2006) 2 Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима (Европска затворска правила), прав. 18.1.

⁸ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/14), чл.79. ст. 1.

⁹ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 105/14), чл. 37.

још 3 до 4 медицинска техничара. Услуге психијатра у Заводу обезбеђене су два пута недељно, а број психијатријских прегледа по дану је од 15 до 20. Током разговора са начелником Службе је истакнуто да је присуство психијатра неопходно готово свакодневно, а посебно приликом пријема лица на извршење казне, јер су доста њих зависници од психоактивних супстанци и имају проблема са апстиненцијом.

НПМ је утврдио да, у складу са раније упућеном препоруком, лекар доставља управнику периодичне извештаје о здравственом стању лица лишених слободе и о хигијенско санитарним условима њиховог смештаја.

У Служби за третман је запослено 13 службеника, укључујући и службеника задуженог за организацију културно-уметничких активности. Према наводима руководства Завода, око 60% запоселних у Служби за третман је на одређено време. Такође, истакнуто је да ускоро један запослени одлази у пензију, али да се упражњена места не попуњавају. Од укупног броја запослених у овој Служби, њих четворо раде психо-дијагностичке процене, доношење програма поступања, едукативне радионице, специјализоване програме поступања и индивидуално психолошко саветовање. Службеници третмана нису ангажовани у Повереничкој канцеларији за спровођење ванзаводских санкција и мера у Новом Саду.

4. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Када је у питању васпитно-корективни рад, службеница третмана је навела да се у Заводу спроводе следећи специјализовани програми третмана: Контрола беса; Смањивање учесталости конфликтних ситуација; Решавање породичних конфликта; Умеће комуникације (који се реализује у полуотвореном одељењу); Управљање проблемима (који се реализује у затвореном, полуотвореном и отвореном одељењу); Усвајање здравих стилова живота; Управљање у кризним ситуацијама; Развој само-актуелизације за само-запошљавањем (у оквиру кога се реализују две врсте програма: за лица зависне од психоактивних супстанци и за лица на одвикавању од наркотика).

Специјализовани програми третмана спроводе се са осуђенима у свим одељењима у складу са дефинисаним индивидуалним циљевима третмана. Службеници третмана такође спроводе и креативне радионице у које могу да се укључе сви осуђени, осим малог броја њих (10%) којима године живота или услови то не дозвољавају.

Један од проблема са боравком лица у затвореном одељењу је што Упитник за процену ризика посредно спречава напредовање појединих осуђених у одељења са вишим степеном посебних права: одговори на нека од питања су непроменљиви током издржавања казне, односно не могу се за време које поједини осуђени бораве на извршењу казне променити тако да донесу више бодова. Последица тога је да чак и ако осуђени испуњава програм поступања и поштује правила током издржавања казне, он због броја бодова које је добио попуњавањем упитника и даље спада, на пример, у високи ризик, па се не разврстава у полуотворено одељење. Последично, имајући у виду потешкоће које постоје у погледу радног ангажовања лица из затвореног одељења, велики број њих не може да буде радно ангажован. У ОЗ Нови Сад, само 7 до 8 осуђених годишње пређе из В у Б групу (из затвореног у полуотворено одељење).

У тренутку посете НПМ укупно је било радно ангажованих око 60 – 70 лица лишених слободе. Они раде на одржавању објеката, у привредним јединицама и на пословима ван завода. Управник наводи да је повећано радно ангажовање осуђених из затвореног одељења и то обично на сезонским пословима, чишћењу ораха, пословима у картонажи и сличним. Према наводима службеника, фирма са којом је остварена сарадња у вези радног ангажовања осуђених лица је похвалила резултате које су осуђени постигли. Око 10 до 12 осуђених из затвореног одељења било је упуслено у картонажи и 6 до 8 на чишћењу ораха. Према наводима службених лица, тренутно су у току преговори за успостављање пословно-техничке сарадње са две фирме које се баве рециклажом

електричних уређаја и прављењем каналица за пруге, које би упошљавале осуђена и прекршајно кажњена лица. Осуђени из полуотвореног одељења ангажују се на економији Завода и изван Завода. У плану је покретање овчарства на економији. Притвореници се упошљавају сходно сагласности и одлуци суда, обично на редарским пословима и то углавном они који су осумњичени за лакша кривична дела. У тренутку посете, 2 притвореника је радило редарске послове. **НПМ похваљује праксу упошљавања притвореника у ОЗ Нови Сад и очекује да се иста прошири на што већи број притвореника и да се иста успостави и у другим заводима.**

НПМ је обишао шеталиште на којем се налазе справе за вежбање које су под надстрешницом. Лица са којима су обављени разговори су наводила да им је боравак на свежем ваздуху омогућен у трајању од 1 – 2 сата, као и да немају сви приступ шеталишту на којима се налазе справе за вежбање. У Заводу и даље не постоје справе за вежбе и рекреацију унутар објекта. Током разговора са службеницима, тиму НПМ је указано на проблем физичког повређивања лица лишених слободe током вежби, јер она лица која су задобила повреде туже Завод за накнаду нематеријалне штете и по правилу добијају спорове (на пример, у једном случају радило се о износу од 80.000 динара).

У Заводу су успостављене листе чекања на коришћење права на боравак у посебној просторији.¹⁰ НПМ је обишао ову просторију и утврдио да нису вршене било какве адаптације ни опремање у односу на претходну посету.

Током обиласка Завода обављени су разговори са више лица лишених слободe (притвореним и осуђеним лицима) који углавном нису имали примедбе на поступање службених лица, као ни на остваривање њихових права унутар Завода. Претежно су наводили да је храна добра, да добијају хигијенске пакете и да остварују права на посете и шетњу изван затворених просторија. Купање притворених лица обавља се два пута недељно у заједничком купатилу које има 6 кабина. Лица наводе да топле воде има. Набавка из заводске кантине је могућа 2 пута недељно. Замерке појединих су се односиле на немогућност набавке појединих лекова и приступа лекарима одређених специјалности, из разлога функционисања система здравствене заштите ван Завода.

Разговор је обављен и са притвореницом и малолетником који такође нису имали примедбе на поступање службених лица. Малолетник коме је укинута притвор у тренутку посете НПМ навео је да је био је смештен у соби са пунолетним лицем, са којим није било проблема. Наводи да је вођен на лекарски преглед и да прегледу нису присуствовала службена лица. Приликом привођења у полицијску станицу није био везан и није било примене других средстава принуде од стране полицијских службеника. Притвореница није имала примедби на остваривање њених права у Заводу. Тиму НПМ је навела да добија сва неопходна средства за одржавање личне хигијене.

5. КОНТРОЛА НАД РАДОМ ЗАВОДА

Судије за извршење кривичних санкција Вишег суда у Новом Саду (њих 2) посећују притвор сваке друге недеље и сарадња са Заводом са њима је добра. Завод је од почетка 2017. године до дана посете примио 17 извештаја о обиласцима судија за извршење и у онима у које је НПМ извршио увид нису истакнути озбиљнији недостаци у погледу поштовања права лица лишених слободe. Из извештаја види да судије повремено обилазе и осуђена лица.

У претходном периоду Министарство здравља је обавило инспекцијски надзор и Завод је добио решење о испуњености услова за рад амбуланте и стоматолошке ординације.

¹⁰ Посете у посебној просторији из чл. 21. Закона о извршењу кривичних санкција.